

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 2 (1894)

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1892-1894), Περίοδος Α'

Έκθεσις της επιτροπής της Μονής του Αγίου Ανδρέου προς τον Πρόεδρον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Εμαν. ΛΑΜΠΑΚΗΣ, Κωνστ. ΠΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, Π. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/dchae.1531](https://doi.org/10.12681/dchae.1531)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Ε., ΠΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ Κ., & ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Π. (1894). Έκθεσις της επιτροπής της Μονής του Αγίου Ανδρέου προς τον Πρόεδρον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 2, 131–134. <https://doi.org/10.12681/dchae.1531>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Έκθεσις της επιτροπής της Μονής του Αγίου
Ανδρέου προς τον Πρόεδρον της Χριστιανικής
Αρχαιολογικής Εταιρείας

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1892-1894), Περίοδος Α' • Σελ. 131-134

ΑΘΗΝΑ 1894

συνοφίζονται ἀρκούντως αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ζητήματος.

Ὅπως περισωθῶσι τὰ ἀκόμη σωζόμενα εἰς τὴν Ἑλλάδα λείψανα τῶν Χριστιανικῶν Ἀρχαιοτήτων, ἀνάγκη νὰ ἐννοήσωσι τὴν μεγάλην αὐτῶν οπουδαιότητα, ἡ Ἐκκλησία, ἡ πολιτικὴ ἐξουσία καὶ ἡ κοινωνία.

ΕΚΘΕΣΙΣ

πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς
Ἐταιρείας.

Κύριε Πρόεδρε

Τὸν σεμνὸν χῶρον τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀνδρίου ἐπισκεφθέντες τῇ ἐντολῇ τοῦ Συμβουλίου καὶ ἰδόντες τὰ σωζόμενα λείψανα τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ εὐκλείας, παρατρέχοντες τὸ ἱστορικῶς ἔνδοξον παρελθὸν αὐτῆς, ὡς γνωστὸν εἰς ὑμᾶς διὰ τῶν ἀξιολόγων μελετῶν τοῦ τε κ. Διευθυντοῦ τοῦ ἡμετέρου Χριστιανικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ κ. Δ. Γ. Καμπούρογλου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων, περιοριζόμεθα ν'ἀνακοινώσωμεν ὑμῖν τίς ἡ ἀξία τῆς Μονῆς ταύτης ὑπὸ καλλιτεχνικὴν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν ἔποψιν, καὶ τίς ὁ κατάλληλος τρόπος τῆς διαφυλάξεως ταύτης.

Καὶ πρῶτον· ἐν τῷ ἱστορικῷ τῆς βηθείσης Μονῆς εὔρηται πολλαὶ τοιχογραφίαι ἸΣ' αἰῶνος καὶ τινες μεταγενέστεραι, ὀλιγωτέρας μὲν καλλιτεχνικῆς ἀξίας, μεγάλης ὁμως σημασίας, καὶ σπανίζουσαι παραστάσεις λόγου ἀξίας Βυζαντιακῆς τέχνης. Τοῦ ἸΕ' αἰῶνος τοιχογραφίαι σώζονται μόνον τρεῖς· αὗται εἶνε κερφαλαὶ παριστώσαι, ἡ μὲν τὴν ἁγίαν Αἰκατερίνην, αἱ δὲ ἄλλους ἁγίους. Ἡ τέχνη αὐτῶν εἶναι πολλῶ ἐξαιρετωτέρα τῶν συνήθων ἀγιογραφιῶν, καὶ ἴσως αἱ μόναι, αἵτινες διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν σοβαρᾶς καλλιτεχνίας, αἱ ὁποῖαι ὑπενθυμίζουσιν ἡμῖν τὰ περι-

φημα έργα τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣ' αἰῶνος τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς τῆς Φλω-
ρεντιανῆς σχολῆς.

Τὰς κεφαλὰς ταύτας ὡς καὶ τὰ σωζώμενα ἔχνη τῶν τοιχογρα-
φιῶν τοῦ ἐν Ἀκροπόλει Παρθενῶνος, ὁ εὐγενὴς καὶ μέγας εὐεργέτης
τῆς ἡμετέρας ἑταιρείας Λόρδος Μπιούτ, δι' ἀδράς δαπάνης ἐν
πανομοιοτύπῳ ἀντιγράφας ἐπλούτισε τὴν Χρονογραφικὴν αὐτοῦ Πι-
νακοθήκην. Ἐπίσης τῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ τῆς αὐτῆς καλλιτεχνι-
κῆς ἀξίας σώζονται καὶ ἄλλα έργα, μολις ὅμως διακρινόμενα ἐκ
τῆς βαρῆρου ἐπιχειρήσεως τῆς ἀσβεστοῦ. Ἐν τῇ ἀρχιβάδι διακρί-
νεται ὁ ἄγγελος Μιχαὴλ, ἴσως ὅμως πολὺ μεταγενεστέρως ἐποχῆς.

Τοῦ ΙΣ' αἰῶνος ἔργα εἶναι ἡ παράστασις τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαί,
ἣτις σήμερον διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον δὲν διακρίνεται, ἡμεῖς ὅμως
ἀπὸ τῶν παιδικῶν ἀκόμη χρόνων ὀδηγούμεθα ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν
γονέων μας πρὸς προσκύνησιν, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ
ἀγίου Ἀνδρέου, εἰς τὸν ναὸν, ἐνθυμούμεθα λαμπρῶς τὴν παράστα-
σιν ταύτην.

Ἡ συμβολικὴ αὕτη παράστασις τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαί, καθό-
σον ἡμεῖς γνωρίζομεν ἀφοῦ περιηγήθημεν τὰς σπουδαιοτέρας Μο-
νάς τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Πελοποννήσου, μόρον ἐνταῦθα τοσοῦ-
τον λαμπρῶς διεσώθη καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ Μονῆν τῆς
Καισχυριανῆς, ἣτις ὅμως εἶναι πολὺ μικροτέρα καὶ οὐδόλως ἔχει
τὴν ἀξίαν, ἣν ἔχει ἡ ἐν τῷ ἐστιατορίῳ τῆς Ὀσίας Φιλοθέης πα-
ράστασις τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαί.

Διὸ, κ. Πρόεδρε, προτείνομεν, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐν τῷ ἐστιατο-
ρίῳ εἰκονας, ὅπως αὐταὶ ἐκτοιχισθῶσι μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ
κατατεθῶσιν εἰς τὸ ἡμέτερον Μουσεῖον ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς βά-
σις τῆς Πινακοθήκης ἡμῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί ἔνε-
κα τοῦ μεγέθους αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἀποτοιχισθῇ ὀλόκληρος,
ἀνάγκη νὰ διαιρεθῇ εἰς τεμάχια, ἀφοῦ πρῶτον ἀφαιρεθῇ ἐξ αὐτῆς
ἡ ἀσβεστος. Τὰ περὶ τῆς ἀποτοιχίσεως θέλει κανονίσει ἰδιαιτέρα
σπουδὴ καὶ μελέτη ταῦτα περὶ τοῦ ἐστιατορίου. Ὁ ναὸς τοῦ
ἀγίου Ἀνδρέου ὑποστὰς τρεῖς καταστροφάς, εἶναι συμπλήμα
πολλῶν αἰῶνων ἀπὸ τοῦ ε' ἢ 5' αἰῶνος μέχρι τῆς 16' ἑκατονταε-

τηρίδος, ἀποδομημένος κατὰ τὸ δρομικὸν σύστημα τῶν Βασιλικῶν στοῶν, καὶ ὁ μόνος μέχρις ἡμῶν περισωθεὶς τοιοῦτος ναὸς ἐν Ἀθήναις καὶ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ὁποίου ἀνήγειραν οἱ Δυτικοὶ τὸν ἐν ταῦθα καθεδρικὸν αὐτῶν ναὸν τοῦ ἁγίου Διουυσίου.

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ναοῦ, ὀλίγισται σωζόμεναι, καὶ αὐταὶ σχεδὸν κατεστραμέναι ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, οὐκ ὀλίγην τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῶν ἀξίαν ἔχουσιν. Ἐν τῇ κεντρικῇ κόγχῃ ἡ Πλατυτέρα μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐπὶ θρόνου καθημένη, εἶναι ἔργον λαμπρᾶς τέχνης, ἢ ὁ Λουδοβίκος Θείριος ἀντέγραψε πιστότατα. Κάτωθεν ταύτης, ἡ Μετάδοσις τοῦ Κυριακοῦ σώματος, ἢ ἐπίσης ὁ Θείριος ἐμελέτησε καὶ ἐν τῷ ἐν Πετροπόλει ἀνακτορικῷ ναῷ ἐξετέλεσε· κάτωθεν δὲ πάλιν τῆς παραστάσεως ταύτης ἀπεικονίζονται οἱ ἱεράρχαι ἐν μεγαλοπρεπεῖ στάσει οὐδαμοῦ διεσωθέντες τύσον καλῶς, (οἱ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Φανερωμένης ἐν Σαλαμίνι εἰκονιζόμενοι ἱεράρχαι τυγχάνουσιν κατωτέρας καλλιτεχνικῆς ἀξίας).

Ἐν τῇ ἱερᾷ προθέσει ὡσαύτως εὐρίσκονται τοιχογραφίαι, κατωτέρας μὲν τέχνης τῶν προηγουμένων, ἀλλὰ λίαν περιέργοι διὰ τὴν παράστασιν καὶ διὰ τὴν διάθεσιν (composition) αὐτῶν. Ἐν Ἑλλάδι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εἶδομεν τοιοῦτον θέμα παριστάμενον. Περὶ τῶν παραστάσεων τούτων ὁ κ. Διευθυντὴς τοῦ ἡμετέρου Μουσείου θέλει ὁμιλήσει ὑμῖν ἐν ἐκτάσει. Ἐπίσης ἐν τῷ ναῷ εὕρηνται γλαφυρώτατα κοσμήματα ἐν πρωτοτύπῳ, καὶ ἰδίως ἐφιστῶμεν ὑμῖν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς κυρίας εἰσόδου εἰς τὸ ὑπέρθυρον, ἐνθα δεξιᾷ μὲν παρίσταται Πένρος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀνδρέας ρίπτοντες τὰ δύκτια, ἀριστερᾷ δ' ἑτέρα σχετικὴ, καὶ ἐν τῷ μέσῳ ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ πρωτοκλήτου Ἀποστόλου· περὶ δὲ τῶν παραστάσεων τούτων εἰσι λαμπρότατα βυζαντινὰ κοσμήματα μεγίστου ἐνδιαφέροντος καὶ μεγίστης καλλιτεχνικῆς ἀξίας.

Ἦδη λέγομεν ὑμῖν, κ. Πρόεδρε, τίνι τρόπῳ εἶναι δυνατόν νὰ διατηρηθῶσι ταῦτα. Καὶ πρῶτον, ὁ μὲν ναὸς πρέπει νὰ συμπληρωθῇ, ἢ μᾶλλον στεγασθῇ, ὡς ἀρχικῶς εἶχε, συμφώνως τῷ δρομικῷ αὐτοῦ ρυθμῷ μετὰ πάσης τῆς προσοχῆς καὶ ἀκριβοῦς μελέτης, ὡς θαυμα-

είως συνεπληρώθη ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου, ὅστις πολὺ περισσώτερον τούτου ἦτο κατεστραμμένος.

Αἱ μὲν σωζόμεναι τοιχογραφίαι, ἀφοῦ δι' ἐπιτηδείου τρόπου καθαρισθῶσιν ἐλαφρῶς, καὶ λίαν προσεκτικῶς ἐπιδιορθωθῶσι, τὰ δὲ ἐπίλοιπα μέρη τοῦ ναοῦ διακοσμηθῶσιν, ὡς τῷ Ἁγίῳ ἡμῶν Μητροπολίτῃ δόξει, καὶ ὡς ἐν τῷ Ρωσικῷ Ναῷ ἐγένετο, ἔνθα αἱ μὲν διασωθεῖσαι τοιχογραφίαι, αἵτινες, ὡς γνωστὸν ὑμῖν, κ. Πρόεδρε, κατὰ πολὺ εἰσὶν ὑποδεέστεραι τῶν τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου, μετὰ μεγίστης προσοχῆς διεφυλάχθησαν ὑπο τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀντωνίνου καὶ ἐπιτηδείως ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Χατζηγιαννοπούλου τότε ἐπιδιορθώθησαν.

Αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Λαμπάκη ἀνακαλυφθεῖσαι κατακόμβαι, δὲν ἀμφιβέβηκεν ὅτι θὰ διαφυλαχθῶσιν ὡς ἔχουσαι ἔθνην σημασίαν, καὶ ἐπιδεικνύουσαι τὰς φιλανθρώπους πράξεις τῆς Ἁγ. Φιλοθέης, ἔνθα ἔκρυπτε τὰς Παρθένας ἐκ τῆς ἀτιμώσεως τῶν Τούρκων.

Τοιοῦτος ὁ ἱερὸς αὐτός χώρος καὶ τοιαῦται αἱ δυνατόν γενέσθαι ἐπισκευαὶ, ἄς, φρονοῦμεν ὅτι, ὁ Σεβασμιώτατος ὑμῶν Ἐπίτιμος Πρόεδρος, θέλει λάβει ὑπ' ὄψιν ὡς ἐμπορούμενος ὑπὸ ζήλου διὰ τε τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ ἔθνος καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς, ἧς προΐσταται.

Ἀθῆναι τῇ 18 Μαρτίου 1892.

Ἡ ἐπιτροπὴ

ΕΜΑΝ. ΛΑΜΠΑΚΗΣ

ΚΩΝΣΤ. ΠΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΠ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ